

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Голова приймальної комісії

Ректор, професор

В.Г.Чернець

2017 р.

ПРОГРАМА
вступного випробування
за спеціальністю «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»
для здобувачів освітнього ступеня «Магістр»
на основі освітнього рівня «бакалавр» (освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст»)

Ухвалено на засіданні
приймальної комісії
від «15» Серпень 2017 р.
(Протокол № 3)

Київ – 2017

1. Пояснювальна записка.

Гуманітарна освіта у системі НАКККіМ за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» спрямована на набуття компетенцій у галузі знань 02 «Культура і мистецтво»:

Програма фахового іспиту для вступників на здобуття освітнього ступеня «Магістр», галузь знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальність 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Програма фахового іспиту призначена як допомога вступникам для здобуття освітнього ступеня «Магістр» на основі освітнього рівня «Бакалавр» у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Програма містить вимоги до підготовки вступників, які розкривають їхній фаховий рівень (з навчальних дисциплін «Експертиза творів образотворчого мистецтва»; «Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва»; «Експертиза предметів та атрибутів»), а також рекомендовану літературу та критерії оцінювання відповідей вступників на фаховому випробуванні.

Основною метою фахового випробування є перевірка теоретичних умінь і практичних навичок, здібностей до науково-дослідницької, експертної діяльності.

Вступний іспит зі спеціальності для вступників, які бажають отримати освітній ступінь «Магістр» спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», складається з теоретичної частини й проводиться у формі тестування.

Вступники повинні володіти ґрунтовними знаннями з таких навчальних дисциплін:

- «Експертиза творів образотворчого мистецтва»;
- «Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва»;
- «Експертиза предметів та атрибутів».

Питання теоретичного характеру дають змогу виявити рівень знань абітурієнтів з блоку мистецтвознавчих дисциплін.

Абітурієнти повинні володіти теоретичними знаннями та практичними навичками в галузі теорії та історії образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва; експертизи творів образотворчого мистецтва, творів декоративного мистецтва, експертизи творів та атрибутів. Використовуючи базові знання з комплексу профільно орієнтованих навчальних дисциплін мистецтвознавчого блоку, отриманих під час здобуття освітнього ступеня «Бакалавр».

На фаховому випробуванні абітурієнти повинні продемонструвати базові знання основних етапів історії вітчизняного та зарубіжного мистецтва, орієнтуватися в мистецьких стилях, світовій музейній мережі.

Знання, вміння, компетентності абітурієнтів, виявлені на тестуванні, оцінюються за 200-бальною шкалою відповідно до відповіді на кожне питання. За цих умов фаховою атестаційною комісією виставляється оцінка за визначеними критеріями.

2. Мета та завдання проведення фахового випробування.

Основною метою фахового випробування є перевірка теоретичних умінь, практичних навичок і творчих здібностей до науково-дослідницької, експертної діяльності.

Програма фахового випробування призначена для вступників на здобуття освітнього ступеня «Магістр» на базі освітнього рівня «Бакалавр».

Вступний іспит зі спеціальності для вступників, що бажають отримати освітній ступінь «Магістр» спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», складається з теоретичної частини, що проводиться у формі тестування з «Експертиза творів образотворчого мистецтва», «Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва», «Експертиза предметів та атрибутів».

Абітурієнти повинні володіти ґрунтовними знаннями з таких навчальних дисциплін:

- «Експертиза творів образотворчого мистецтва»;
- «Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва»;
- «Експертиза предметів та атрибутів».

Питання теоретичного характеру дають змогу виявити рівень знань абітурієнтів з блоку мистецтвознавчих дисциплін.

На фаховому випробуванні абітурієнти повинні продемонструвати творчий потенціал, базові знання основних етапів історії вітчизняного та зарубіжного мистецтва, орієнтуватися у мистецьких стилях, світовій музейній мережі, експертизі творів образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, предметів та атрибутів.

Знання та вміння абітурієнтів, виявлені на тестуванні, оцінюються за 200-бальною шкалою. Згідно з цим фаховою атестаційною комісією виставляється оцінка за визначеними критеріями.

Завдання проведення фахового випробування:

- оцінити загальний культурний рівень абітурієнтів;
- виявити вміння абітурієнтів орієнтуватися в сучасному світовому культурному просторі;
- розуміти роль мистецтва (етапи розвитку) у цілому в сучасному світовому культурному просторі;
- оцінити рівень аналітичних здібностей абітурієнта, вміння мислити логічно;
- встановити рівень риторичної підготовки абітурієнта, вміння чітко сформулювати думки та стилістично грамотно викладати їх;
- визначити творчий потенціал абітурієнта у вирішенні нестандартних теоретичних завдань.

3. Програма для підготовки до фахового випробування зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Експертиза творів образотворчого мистецтва

Експертиза творів образотворчого мистецтва: іконопис

Перші дослідники іконопису. Початок наукового вивчення, атрибуції творів іконопису. Автори перших публікацій – наукових досліджень іконопису – Н. Кондаков, Ф. Буслаєв, М. Покровський, Д. Ровенський та ін. Перші спроби розрізнення ікон за школами.

Іконописні зразки. Особливості атрибуції образів іконостаса.

Атрибуція за іконографічними ознаками зображень Ісуса Христа. Атрибуція ікон Богородиці. Основні типи Богородичних ікон. Відмінність ікон за іконографічними особливостями.

Атрибуція основних сюжетних ікон. Символічні ікони, особливості їхньої іконографії. Особливості іконографії зображень святих, житійні ікони. Характеристика клейм-сцен, значення їх для атрибуції. Іконографічні особливості зображення пророків. Атрибути ангелів, архангелів.

Атрибуція творів за стилістичними ознаками. Іконописні школи. Іконографічні та технологічні особливості ікон різних шкіл. Основні іконописні школи в Україні й Росії: Київська, Новгородська, Московська, Суздальська, Псковська, Ярославська школи та ін. Ознаки іконопису Києво-Печерської лаврської школи.

Датування, атрибуція ікон за характером написів, шрифтів. Основи палеографії. Розшифрування дати на іконі. Техніки та матеріали іконопису. Дослідження основи з дерева. Оклад, кіот. Матеріали основи іконопису. Конструкція іконної дошки, шпонки та їх вид. Періодизація використання конструктивних елементів дошки в історії іконопису.

Технологія іконопису. Послідовність технологічних процесів іконопису, етапи створення ікони. Грунт ікони – левкас, його наповнювачі та клеї.

Малюнок і способи його нанесення на левкас. Техніка золочення, що використовується в іконописі. Імітатори золота, порушення технології золочення ікони в історії іконних промислів. Фарбовий шар іконопису, методи його дослідження.

Види кіотів, матеріали. Складові частини набірною окладу, техніки виготовлення іконних окладів і періоди їх застосування. Історія іконних промислів, іконописні підробки, літографське виробництво

Експертиза творів образотворчого мистецтва: живопис.

Історичні джерела з технології живопису XIV – поч. XX ст. Західноєвропейські трактати XIV–XVI ст. Європейські джерела XVII ст., XVIII–XIX ст. Російські керівництва з живопису XVIII–XIX ст. Матеріали та техніки живопису російських майстрів. Джерела, у яких містяться відомості про матеріали художників XIX – початку XX ст.

Особливості атрибуції натюрмортів різних шкіл живопису. Важливість другорядних деталей в інтер'єрах, творах побутового жанру для атрибуції твору. Натюрморт голландської, фламандської школи. Значення натюрмарту в зображенні італійської картини XVII ст. Специфічні особливості трактовки предметів натюрмарту в творчості італійських художників. Довершена простота іспанського натюрмарту XVII ст. Тематика та стилістичні особливості натюрмарту французької школи живопису. Жанр натюрмарту в російському та українському мистецтвах.

Особливості атрибуції пейзажного живопису. Пейзаж у живописі Нідерландів і Фландрії, Голландії XVI–XVII ст. Художні прийоми майстрів італійської школи пейзажу. Стиль класицизму в пейзажних творах XVIII–XIX ст. Пейзаж у портретах першої пол. XIX ст. «Кулісна» побудова в пейзажі. Характерні написання дерев в академічному пейзажі та в пейзажних творах другої пол. XIX ст. Ознаки романтичного пейзажу. Характерні риси стилю романтизму в пейзажних творах Англії. Французька школа пейзажу. Від класицизму до реалізму. Пленерний метод у пейзажних творах (перша пол. XIX ст.). Імпресіоністичні пейзажі художників Франції та України. Міський пейзаж Італії, Франції, Росії.

Пейзаж у мистецтві України та Росії. Пейзажне тло в іконописі України XVII–XVIII ст. Зображення українських краєвидів кінця XVIII – першої половини XIX ст. Пейзаж у російському портреті кінця XVIII – першої половини XIX ст. Романтичний пейзаж у творчості Т. Шевченка і В. Штернберга.

Видатні майстри пейзажного жанру Росії та України другої половини XIX ст. – початку XX ст. Український пейзажний живопис радянського періоду.

Атрибуція портретів. Особливості композиційного рішення портретів першої пол. XIX ст. Важливість збору історичного матеріалу для атрибуції портретів. Стилістичні особливості російських портретів першої пол. XIX ст. (зачіски, зміни фасону одягу протягом 20-50-х рр.). Стилї класицизму та романтизму в портретному жанрі. Порівняльний аналіз російського, українського, польського, англійського портрету. Особливості англійського портретного живопису XVIII ст. Особливості ґрунтовки полотна в творчості російських художників XVIII ст. Поширення літографічного портрету. Його роль і значення у визначенні атрибуції портретів. Особливості портретного жанру другої половини XIX ст. Композиційні, стилістичні зміни в портретах кінця XIX ст.

Технологічні особливості живопису олійними фарбами на полотні. Пластифікатори, емульгатори, антисептики, отверджувачі, протрави. Масла та їх застосування в живописі, смоли, лаки та терпентини.

Розчинники та розріджувачі олійних фарб. Нафтопродукти, що використовуються в живописі. Спирти та їхні властивості. Воски.

Дослідження основи з тканини. Види переплетення. Історія розповсюдження основ з тканини. Вибір сировини для виготовлення тканини. Визначення характеру полотна. Тип полотна, тип переплетення, наявність швів або дублювання, втрати, характеристика кромки. Характер кріплення. Підрамник, розміри, що фіксуються в експертному дослідженні, його види.

Дослідження рами картини. Характеристика рами: розміри, що фіксуються в експертному висновку. Визначення характеру декору рами. Наявність позолоти, інкрустація, ліпнина, профілювання, розпис, різьблення, гравірування тощо.

Дослідження ґрунту. Відомості про наповнення та періодичність зміни кольору ґрунту в історії живопису. Кольорові імприматури. Склад ґрунтів і левкасів. Наповнювачі та клеї, що використовувались у мистецькій практиці для виготовлення ґрунтів. Види ґрунтів і левкасів, способи їхнього нанесення. Основи та методи дослідження ґрунту живописного твору, пошкодження, руйнування, кракелюр. Малюнок у живописі, матеріали та способи його нанесення. Методи дослідження малюнку.

Дослідження фарбового шару. Загальні відомості про пігменти, що використовувались у живописній практиці. Історія використання пігментів. Пігменти західноєвропейських майстрів до кінця XVII ст. Пігменти нового часу. Пігменти російських майстрів XVIII – поч. XX ст. Дослідження фарбового шару. Кракелюр, обсипання, втрати, потертості, подряпини, визначення слідів реставрації. Методи ідентифікації матеріалів.

Матеріали та склад покривного шару. Методи його дослідження. Визначення стану збереження покривного шару, втрат, потемнінь, слідів реставрації візуально та за допомогою техніко-технологічних методів.

Експертиза творів образотворчого мистецтва: графіка.

Технологічна експертиза графічних творів. Виготовлення пергаменту. Палімпсести та причини їх поширення. Виробництво паперу та поява його на теренах України. Водяні знаки (філіграні). Інтролігаторські роботи, локалізація осередків. Середньовічна книжкова мініатюра. Особливості реставрації.

Знаряддя письма, фарби для мініатюр. Матеріали для рисунка пером. Пера з бронзи, міді й срібла. Шлях від гусячого до сталевого пера. Фарби для пергаменту. Туш, чорнила горішкові, бістр, сепія. Акварельні фарби. Олівець, вугіль, соус, сангіна, пастель.

Рисунок у творчості художників світу. Древній Єгипет, Древня Греція та Рим. Епоха Відродження. А. Дюрер. Рембрандт і голландські художники. Російська школа рисунка. Рання форма користування аквареллю.

Західноєвропейська та візантійська рукописна книга. Функціональне призначення елементів книжкового оформлення рукописів Київської Русі. Середньовічна книжкова мініатюра: основа, фарби, чорнила, золочення, руйнування фарбового шару, особливості реставрації, консервація.

Мистецтво європейської гравюри, видатні майстри. Зародження європейської гравюри у XV ст. Засоби художнього вираження графіки. Репродукція й оригінальний мистецький твір. Естамп. Винайдення кольорового друку (к'яроскуро) італійським гравером Уго да Капрі. Винайдення Томасом Б'юіком деревориту та Алоїзом Зенефельдом літографії. Японська кольорова гравюра та її вплив на європейське мистецтво.

Друкована графіка, її три основні види. Дереворіз і дереворит. Ліногравюра, гравюра на інших синтетичних матеріалах. Гравюра різцем, офорт, акватинта, мецо-тинто, суха голка, змішана техніка. Кольорова гравюра. Літографія. Монотипія. Способи їх виявлення. Позначення графічних технік.

Засоби друку, техніка друку, тираж. Поняття «авторський відбиток». Художня та книжкова графіка. Поліграфічна продукція. Основні видавничі центри в минулому та сьогоденні. Видавничий знак.

Графіка у XIX ст, її особливості. Літографія – техніка, що відповідає вимогам нового мислення й смаку. Стилiстичні прийоми європейської графіки XIX ст. Матеріали, інструменти та приналежності акварельного живопису. Мистецтво плакату. Поширення гравюри на дереві. Розквіт книжкової ілюстрації, видатні майстри.

Мистецтво графіки на межі XIX–XX ст. Книжково-журнальна графіка XIX – поч. XX ст.: оправа, фронтиспіс, титул, ілюстрація, заставки, кінцівки, орнаментика, ініціали. «Мир искусства» та його роль у піднесенні графічного мистецтва на найвищий щабель. Прикладна графіка: герби, друкарські знаки, емблеми, плакати, екслібриси, поштові марки, грошові знаки, етикетки.

Проблеми атрибуції. Боротьба проти підробок. Визначення мистецької вартості графічних творів. Тривалість використання друкарських дощок. Фальшування паперових

грошей. Сучасні методи захисту їх від підробки. Засоби тайнопису. Підробка друкованих видань. Музейні збірки графічних творів, колекціонування. Атрибуція живописних і скульптурних портретів за допомогою графічних портретів.

Експертиза творів образотворчого мистецтва: скульптура.

Робочі інструменти та майстерня скульптора. Техніки скульптури. Ескізний проект як важливий етап створення скульптури. Матеріали скульптури: м'які й тверді та їхні властивості. Види глини, їхнє застосування. Кераміка. Гіпсові відливки зі статуй в епоху Відродження для тиражування скульптур. Гіпсові бюсти. Маска, її трансформація в часі.

Різновиди круглої скульптури. Особливості побудови багатофігурної сцени. Види рельєфів. Розрізнення скульптур за призначенням і змістом. Міський монумент і меморіальний надгробний пам'ятник. Саркофаг, надмогильні плити та пам'ятники, їх символіка, тексти епітафій, геральдичні знаки.

Синтез скульптури й архітектури в мистецтві Давньої Греції. Скульптура готичних соборів. Тріумфальні арки на честь славних військових перемог. Обеліски та колони.

Радянський павільйон на Міжнародній виставці 1937 р. у Парижі. Використання скульптури в поєднанні з архітектурою в сучасних умовах.

Дерево як основа скульптури статуї Афіни в Афінському акрополі та статуї Зевса. Застосування греками комбінації скульптурних матеріалів і фактур (слонової кістки й золота, вкритої кольоровим воском і чистої поверхонь каменю). Поєднання римлянами кольорового та білого мармуру, різні способи їхньої обробки. Синтез різних за фактурою матеріалів у одному творі в період бароко та в сучасній скульптурі. Тверді породи каменю: обсидіан, діорит, базальт, порфір – приклади їх використання.

Метали та їх сплави, що використовуються в монументальній і великій станковій скульптурі: бронза, сплави на алюмінієвій основі, чавун, листові мідь, листовий алюміній, електrolітична мідь для гальванопластичної скульптури. Застосування нержавіючої сталі в скульптурі. Поява бронзи в історії мистецтва. Бронзові скульптури давньої Греції та Риму, особливості їхнього стилю. Італійські майстри доби Відродження. Анімалістика в скульптурі. Кінні монументи. Квадриги, їх призначення та зв'язок з архітектурою. Пам'ятники Петру I Е. Фальконе в Петербурзі та Б. Хмельницькому В. Микешина в Києві, особливості їх створення. «Приручення коней» П. Клодта.

Найдавніша пам'ятка українського ливарства – Юрський дзвін (1341), відлитий майстром Яковом Скорою. Художнє оформлення дзвонів. Основні осередки художнього відливання в XVI – першій половині XVIII ст.

Ранні середньовічні й романські бронзові врата церков і соборів. Художнє оздоблення гармати «Орел» (1571), відлитої львівським майстром Леонардом Герле та гармати (1573), відлитої його сином Мельхіором Герле. Срібні Царські врата Софійського собору в Києві, Успенського собору Києво-Печерської лаври, Борисоглібського собору Чернігова. Врата О. Родена – «Врата пекла» (1880–1917), Д. Манцу – «Врата смерті» (1964) у соборі святого Петра в Римі.

Злитки як рання форма металевих грошей. Поява перших монет у Давньому Китаї в XII ст. до н. е. Використання способу виплавки монет у спеціальних формах. Поява перших карбованих монет у VII ст. до н. е. в країнах Середземноморського басейну. Дві принципово відмінні техніки виготовлення монет: виплавка та карбування.

Гема – дорогоцінний або напівдорогоцінний камінь з вирізьбленим опуклим (камея) чи заглибленим (інталія) зображенням. Використання багатошарових матеріалів: онікс (чергування білих і чорних шарів), сардонікс (коричневі й білі шари). Камеї Ермітажу. Різьблення зі слонової та моржової кістки малих фігур і рельєфів в античності та середньовіччі. Матеріали, призначення та сюжети нецке.

Тракування ока в скульптурі. Яскраве розфарбування, інкрустація очей гірським кришталем і ебеновим деревом (Єгипет, 30–24 ст. до н. е.). Інкрустація очей фінікійцями, давніми греками та римлянами.

Поширення воскових портретів померлих у країнах Європи. Поява у XII ст. статуй на повний зріст. Музеї воскових фігур. Традиція знімання воскових масок з померлих. Відтворення зовнішності людини за черепом. Реконструкція облич давніх людей.

Експертиза творів декоративного мистецтва.

Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва: дерево, метал.

Механізм деструкції. Види корозії. Ступінь збереженості.

Попередні методи дослідження: візуальне дослідження у видимій ділянці спектра (сліди ремонту, потертості, тріщини, розриви, втрати, місця активної корозії, клейма, написи, емалі, пасти, органіка); метод світлової мікроскопії; визначення складу забруднень, матеріалу виготовлення, технології виготовлення. Стилiстичні особливості. Порівняльний аналіз.

Методи фізичної хімії для визначення складу та будови основи виробів тощо.

Емісійний спектральний (хроматографія), гравіметричний (ваговий), титрометричний, фотометричний аналізи. Методи науково-технічних досліджень, що використовуються в практиці робіт з проведення технічної діагностики стану та ступеню збереженості пам'яток історії та культури.

Визначення матеріалів виготовлення твору ДПМ або його фрагмента (частини), технології виготовлення, культури, регіону, школи, імені майстра. Визначення часу виготовлення. Проведення порівняльного аналізу твору ДПМ або його фрагмента (частини), які досліджуються з аналогами, що не підлягають сумніву за результатами досліджень.

Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва: вироби з фарфору, кераміки, скла.

Найдавніші керамічні вироби. Кераміка Трипілля, Середземномор'я, Близького Сходу, Середньої Азії, Китаю. Керамічне виробництво в Західній Європі. Перше європейське фаянсове виробництво у Франції (XVII ст.). Удосконалення технології фаянсу і його декорування (Англія, XVIII ст.). Винайдення «твердої порцеляни» (Німеччина, XVIII ст.). Мейсенська порцеляна.

Кераміка Київської Русі. Майоліковий посуд А. Гребенщикова (Москва, 1748–1749 рр.). Перший у Росії Імператорський порцеляновий завод (1744 р.). Порцелянові підприємства другої пол. XVIII – поч. XIX ст. (Ф. Гарднера, А. Попова, С. Батеніна, Корнілових, М. С. Кузнецова та ін.), майстерні Гжелі. Порцелянові підприємства в Україні.

Керамічна сировина. Властивості та види глин. Технологічні особливості виготовлення виробів з кераміки (від готування керамічної маси до другого випалу). Формування виробів. Гончарне коло. Техніки формотворення. Особливості виробництва порцеляни.

Матеріали декорування керамічних виробів. Поливи, глазури, емалі. Керамічні фарби, їх склад. Розпис фарбами. Технічні різновиди пластично-фактурного оздоблення кераміки. Декорування порцеляни. Види друку на керамічній основі. Металізація глазурованої поверхні: золочення, сріблення.

Технологічні підвиди кераміки. Гончарний товар (археологічні й етнографічні предмети). Теракота, короластика. Рельєфні архітектурні кахлі. Майоліка та напівмайоліка, фаянс і opak, напівфаянс, керамічні вироби з кам'яних мас, центри їх виготовлення. Порцеляна: тверда, м'яка, кістяна. Історія винаходу та спосіб приготування. Бісквіт і фрітте, технологічні особливості та декорування виробів з них. Каррара і шамот.

Садово-паркова архітектурна кераміка, основні типологічні групи. Архітектурна кераміка, типологічні групи. Обладнання житла художньою керамікою.

Кахлі, їх різновид за тектонічною формою. Світильники. Вази, підвазонники, їх типи.

Туалетні предмети. Посуд, культові та обрядові предмети, іграшки, прикраси. Специфіка та типологічна структура.

Клеймо, його композиція, типові місця розташування, кольорові особливості. Клеймо в тісті, підглазурне і надглазурне клейма. Клейма провідних порцелянових мануфактур Західної Європи, Росії та України.

Властивості виробів зі скла. Технологічні підвиди художнього скла: гутне, накладне, візерункове, кришталь, з оптичними ефектами. Візерункове скло: мозаїчне, філігранне та міллефіорі. Фактурне скло типу «кракле». Декорування скляних виробів. Інкрустація, декоративні покриття, розпис силікатними і люстровими фарбами, інші види оздоблення. Іризація. Нанесення на скло тонкої плівки золота або срібла. Види друку на склі. Вироби з кристалю та техніки його оздоблення.

Декоративно-архітектурне скло. Світильники, їх типологічні групи. Посуд: склянки («скляниці»), тарелі, пляшки, карафки, штофи, плесканки (баклаги), барильця, чаші, кубки, чарки, стопки, шкалики, келихи, бокали, фужери тощо. Фігурний посуд в Україні XVII–XIX ст. Декоративно-ужиткові предмети зі скла та їх типологічні групи. Дрібна пластика: анімалістична та антропоморфна. Прикраси зі скла (біжутерія).

Питання експертизи творів декоративно-прикладного мистецтва з кераміки, порцеляни, скла. Визначення мети та методології дослідження, віку об'єкта, матеріалу виготовлення, властивості матеріалів і деструктивних процесів у них, технології виробництва, техніки, класифікації. Види пошкоджень і загальний опис керамічних виробів. Правила й умови зберігання та транспортування кераміки.

Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва: вироби з тканини, шкіри.

Історія використання сировини з органічних матеріалів. Використання шкіри, кістки та хутра тварин в давнину. Класифікація текстильних волокон, їх властивості, використання в різні часи. Волокна рослинного та тваринного походження: відмінності складу, властивостей та будови. Історія культури шовкового виробництва. Прядіння нитки: сировина, засоби, види крутки. Механізація ткацтва. Основні групи ткацьких переплетень. Неткані текстильні матеріали. Основні характеристики тканин.

Сировинний матеріал для виробів зі шкіри. Особливості будови шкіри різних тварин. Властивості колагену шкіри, його зміна під впливом різних факторів. Основні властивості шкіри, хутра та кістки: гігроскопічність, міцність, еластичність, пружність, м'якість, колір тощо.

Технічне волокно, елементарне волокно, їхні характеристики, видові відмінності. Способи відділення технічних і елементарних волокон. Властивості целюлози, фіброїну, склеропротеїну, колагену. Методи розпізнавання целюлози, білкових і синтетичних волокон. Способи дослідження органічних матеріалів. Оптико-фізичні та фізичні методи дослідження тканин. Хімічні методи дослідження органічних волокон. Термічний метод для визначення матеріалу. Оптико-фізичні, фізичні та хімічні методи дослідження шкіри та кістки. Фотофіксація як метод документування результатів досліджень.

Будова, хімічний склад, механічна міцність, хімічна стійкість перлів і перламутру, їх основні властивості. Визначення ступеня збереженості. Умови щадного зберігання виробів із перлами. Використання перлів і морських раковин людиною для прикрас та вотивних цілей (історичний аспект). Штучні перли, методи їх визначення.

Природні та штучні барвники. Види протрав, способи їх застосування. Рослинна сировина, залежність кольору від вибору протрави. Основні мінеральні барвники. Анілінові барвники. Закріплювачі, історія їх використання. Способи розпізнавання виду барвників на текстильних виробках різного ступеня збереженості. Вибілювання текстилю: матеріали, методи, засоби, історичний аспект застосування.

Вишивка, вибійка, аплікація. Історія появи та розвитку. Кістяні, шкіряні, металеві, скляні деталі та фурнітура. Вставки з напівкоштовного каміння. Історичні та регіональні особливості застосування різного виду оздоблень. Поширені види вишивок на території сучасної України: з давніх часів до наших днів. Різновиди узорів. Класифікації орнаментів: за типом побудови; за змістом. Оздоблення шитвом одягу та побутових речей. Вишивка геральдичних і військових атрибутів.

Історія виникнення та розвитку металевого шитва. Різновиди матеріалів і технік металевого гаптування. Застосування різних матеріалів і технік шитва в історії ДПМ. Парча, глазет, об'яр, позумент – тканини з металевими нитками; історія їх побутування.

Лабораторні методи досліджень металевих шитва. Золочені, сріблені та патиновані нитки. Літургійне гаптування: символічність, образність, виразність. Християнська символіка.

Готлісні та баслісні станки для виготовлення шпалер. Єгипетські настінні шпалери. Поява настінних шпалер в Німеччині X ст. Розквіт виробництва гобеленів у Франції та Бельгії. Техніки класичного гобелена. Фабрика гобеленів у Росії. Візуальне дослідження шпалер, техніки створення шпалер у Європі. Класифікація килимових виробів. Матеріали та техніки виготовлення килимів на території сучасної України. Регіональні особливості.

Негативні фактори впливу як причина руйнувань волокон і виробу. Вплив методу фарбування, технології виготовлення, умов експлуатації та зберігання пам'ятки на її стан. Наявність на предметах пізніших нашарувань, попередній ремонт. Визначення стану збереженості виробу.

Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва: ювелірні вироби.

Руйнування виробів з металу. Механізм деструкції. Види корозії. Ступінь збереженості. Попередні методи дослідження творів ювелірного мистецтва. Візуальне дослідження у видимій ділянці спектра (сліди ремонту, потертості, тріщини, розриви, втрати, місця активної корозії, клейма, написи, каміння, емалі, пасти, органіка). Метод світлової мікроскопії. Визначення складу забруднень, матеріалу та технології виготовлення. Стилiстичні особливості. Порівняльний аналіз. Вивчення складу, будови, перетворення, властивостей простих і складних речовин; дослідження процесів, умов, закономірностей взаємодії та розпаду речовин; здійснення кількісного та якісного аналізу металів і їх сплавів.

Методи науково-технічних досліджень, що використовуються в практиці робіт по проведенню технічної діагностики стану й ступеню збереженості пам'яток історії та культури або з метою виявлення техніко-технологічних особливостей і уточнення питань атрибуційного характеру на підставі фактичного матеріалу.

Методологія проведення експертизи творів ювелірного мистецтва. Визначення матеріалів виготовлення ювелірного виробу або його фрагмента (частини), технології виготовлення, культури, регіону, школи, імені майстра. Визначення часу виготовлення. Проведення порівняльного аналізу ювелірного виробу або його фрагмента (частини), які досліджуються, з аналогами, що не підлягають сумніву за результатами досліджень.

Експертиза творів предметів і атрибутів.

Експертиза предметів та атрибутів: культова атрибутика.

Церковне декоративно-прикладне мистецтво Візантії, основні напрями розвитку. Особливості розвитку церковного декоративно-прикладного мистецтва Давньої Русі. Православне церковне мистецтво Росії та України.

Улаштування православного храму, його основні складові. Праобрази, східна орієнтація православного храму. Символіка архітектурних форм храму та числа його глав. Вівтар православного храму, його складові. Функції ризниці в православному храмі й у великих монастирях, що в них зберігається. Предмети культової атрибутики, які перебувають у вівтарі православного храму. Предмети, що перебувають на престолі у вівтарі храму.

Хрести в православній церковній традиції, їхні види та форми. Форми та зображення натільних хрестів Київської Русі XI–XIII ст. Хрест-енколпiон, його форма, оздоблення та матеріали виготовлення. Функціональне призначення запрестольного, напрестольного, кіотного та поклінного хрестів. Матеріали й техніки їхнього виготовлення. Давньоруський храмовий хрест, особливості форми. Дохристиянське походження форми цати та її використання в оздобленні православних культових предметів. Голгофський хрест. Традиція встановлення обітних хрестів. Значення криптограм поклінних і обітних хрестів.

Чаша в православному богослужінні. Священний посуд у літургійній практиці Церкви, еволюція його форми. Основні матеріали та техніки його виготовлення. Форми та оздоблення священного посуду в Україні та Росії XIII–XIX ст. Потир. Складові його форми, символіка зображень, техніки виготовлення й оздоблення. Форма потира в православній і

західноєвропейській традиціях XIV–XVI ст. Образ чаші в православній іконографії. Сюжети, у яких зустрічається її зображення. Інші предмети культової атрибутики, необхідні для відправлення Євхаристії. Матеріали та техніки їхнього виготовлення. Основні періоди розвитку золотарства в Україні XVI–XVIII ст. Українські майстри-золотарі. Еволюція форми й тематики зображень дарохранительниці в християнській традиції. Зміни форми і стилевих рис дарохранительниць в Україні та Росії XV–XIX ст.

Різновиди форм кадила, сюжети зображень його оздоблення. Символіка форми запрестольного семилампадика, дикірія та трикірія.

Релікварії у візантійській і західноєвропейській середньовічній традиціях. Матеріали й техніки їхнього виготовлення. Складові збірного окладу на ікону. Матеріали й техніки виготовлення окладів на ікони. Способи художньої обробки металевих окладів (скань, зернь, чернь, чеканка, басма). Техніка емалі у творах візантійського, давньоруського та західноєвропейського середньовічного церковних мистецтв. Фініфть. У оздобленні яких культових предметів і з якого часу її використовують. Іконографія окладів Євангелія. Оклади Євангелія XV–XIX ст. у музейних збірках України та Росії.

Літургійне шитво. Предмети літургійного шитва, їхнє функціональне призначення й основні техніки виконання. Сюжети, зображення яких найчастіше зустрічаються на предметах літургійного шитва. Твори сакрального шитва XIV–XVI ст. з музейних збірок Києва й Москви. Плащаниці в музейних і церковних колекціях України та Росії. Характерні риси українського сакрального шитва XVIII–XIX ст. Символічні зображення, що зустрічаються на культових предметах давньохристиянської доби.

Предмети, з яких складається священне вбрання диякона, ієрея (священника), архієрея (єпископа, патріарха). Символічне значення кольорів вбрання православного духовенства. Форма, матеріал і оздоблення фелони XV–XVIII ст. Зібрання коштовних сакосів архієреїв Церкви XIV–XVII ст. у музеях Московського Кремля. Головні убори архієреїв, матеріали й техніки їхнього художнього оздоблення. Іконописні зображення та парсуни як матеріал для дослідження історії форми й оздоблення священного вбрання православного духовенства. Ікони, що містять зображення вбрання диякона та ієрея (священника), твори іконопису та живопису, що містять зображення вбрання архієрея. Іконографія та форми панагій XIV–XVI ст. Матеріали та ювелірні техніки виготовлення панагій і натільних образків. Вбрання католицького духовенства. Предмети, з яких складається священне вбрання диякона, священника, архієрея (єпископа, папи).

Царські врата та різьблення іконостаса. Українська декоративна різьба XVI–XVIII ст. Сюжети оздоблення Царських врат в Україні XVII–XVIII ст. Матеріали й техніки виготовлення оздоблення Царських врат в Україні та Росії XVI–XX ст. Оригінальні матеріали та техніки виготовлення Царських врат в Україні XIX–XX ст.

Експертиза предметів і атрибутів: експертиза документів.

Основні завдання експертизи цінності документів, її понятійний апарат. Ретроспективні (архівні) документи, документи масового характеру, номінали. Зміст документа, його автор. Зовнішні ознаки документа. Юридична сила документа. Оригінал службового документа, його дублікат, копія, засвідчена копія. Документ особового походження. Письмовий документ. Рукописний документ (манускрипт). Цінність документа, ціна документа: офіційна, ринкова, аукціонна. Експертиза цінності документів і її складові. Інтуїція «оцінщика». Вироблення критеріїв оцінки, розроблення її методів. Сфери застосування експертизи цінності документів. Діяльність Експертних, Експертно-перевірних, Центральної експертно-перевірної комісії. Досвід роботи музеїв у експертизі цінності документів.

Документознавчі, архівознавчі, джерелознавчі та інформаційні підходи до експертизи цінності документів. Знання про закономірності процесів документування та роль документів в управлінських процесах. Історичне документознавство та класифікаційні схеми документальних джерел. Класифікація управлінських актів. Архівознавча теорія експертизи цінності документів. Джерелознавчий підхід до експертизи документів. Класифікаційна схема, за якою визначають категорію цінності документу.

Наукова атрибуція в експертизі цінності документів і знання, необхідні в експертній роботі. Методи дослідження манускриптів при формуванні зібрань музеїв, бібліотек у XIX ст. Довідкова література, історичні словники та енциклопедії, біографічні, термінологічні й мовні словники в експертизі цінності документів. Теорія та практика експертизи документів у архівознавчій, музеєзнавчій і бібліотекознавчій періодиці. Історія архівів, архівних фондів і колекцій, окремих документів і зв'язків між ними. Історичні дисципліни в практичній роботі експерта. Експертиза актів: сфрагістичний і палеографічний аналіз. Різновиди документів у історичній ретроспективі (тестамент, універсал, діляція, пленіпотенція, абшит, конфірмація, глейт). Структура документа (формуляр). Текстологічний аналіз документів. Особливості ідентифікації документів особового походження.

Документ як артефакт. Документ як музейний експонат. Документ в історичній науці. Стадії побутування документа. Вивчення систем сучасної документації та закономірностей створення документів у історичному розвитку. Документ як об'єкт архівознавства, джерелознавства й археографії. «Документ» – «архівний документ» – «історичне джерело».

Формування принципів і критеріїв експертизи цінності документів. Завдання експертизи цінності документів: визначення складу документів, що мають наукову та культурну цінність і підлягають зберіганню, забезпечення повноти складу документів фондів і архівів. Спроби регламентувати відбір документів. Уніфікація термінів зберігання типової документації. Початок формування теорії експертизи цінності документів. Створення оціночного апарату: критерії та методи оцінок. Наукові принципи експертизи. Критерії архівознавчої експертизи. Розробка системи критеріїв експертизи цінності документів: за походженням, змістом, зовнішніми особливостями. «Положення про принципи і критерії визначення цінності документів, порядок створення та діяльності експертних комісій з питань віднесення документів до Національного архівного фонду».

4. Порядок проведення фахового випробування.

Абітурієнти, що вступають за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», денної і заочної форм навчання, проходять один етап фахового випробування, що складається з теоретичної частини та проводиться у формі тестування з експертизи творів образотворчого мистецтва; експертизи творів декоративного мистецтва; експертизи предметів і атрибутів. Фахове випробування триває дві академічні години.

5. Система оцінки результатів і критерії оцінювання фахового випробування.

177–200 балів: абітурієнт виявляє особливі здібності, має високий рівень знань теоретичного матеріалу. Вміє самостійно узагальнювати знання та правильно використовує їх під час відповіді. Переконаливо аргументує відповідь, володіє термінологією, самостійно розкриває власну думку. Впевнено демонструє високий рівень підготовки, майстерно використовуючи матеріал.

151–176 балів: абітурієнт правильно та всебічно розуміє суть питання, показуючи наявний рівень знань. Узагальнює та систематизує інформацію, самостійно виправляє допущені помилки і має власну думку щодо поставленого питання. Абітурієнт добре орієнтується в матеріалі, вміло застосовує широкий спектр художніх засобів і прийомів.

120–150 балів: абітурієнт висвітлює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання та розуміння основних положень, може виправляти власні помилки, серед яких – чимало суттєвих.

100–119 балів: абітурієнт володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, елементарних понять. Водночас відповіді неправильні, що свідчить про нерозуміння суті поставленого питання.

Максимальна кількість балів за результатами творчого конкурсу – 200. Незадовільна оцінка за творчий конкурс – 140 балів (за результатами двох етапів творчого конкурсу).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА **Експертиза творів образотворчого мистецтва**

Експертиза творів образотворчого мистецтва: іконопис

1. Алексеев-Алюрви Ю. В. Технология живописи / Ю. В. Алексеев-Алюрви. – М., 1999.
2. Богословие образа. Икона и иконописцы / Сост. А. Стрижев. – М., 2002.
3. Гренберг Ю. И. Технология станковой живописи / Ю. И. Гренберг. – М., 1982.
4. Ерминия, или наставление в живописном искусстве, составленное иеромонахом и живописцем Дионисием Фурноаграфиотом. – М., 1993.
5. Земная жизнь Богородицы и описание святых чудотворных Ее икон / Сост. С. Снегорева. – Ярославль, 1997; М., 2001.
6. Иконостас. Происхождение-Развитие-Символика / Сост.: А. Лидов. – М., 2000.
7. Евсева Л. История иконописи XII – XX ст. / Л. Евсева, Н. Комашко, Э. Смирнова и др. – М., 2002.
8. Історія українського мистецтва. – Т. 2-4. – К., 1967.
9. Кондаков Н. П. Иконография Богоматери / Н. П. Кондаков. – СПб, 1914; М., 1999 (в 3-х частях).
10. Лазарев В. Н. Русская иконопись от истоков до начала XVI века / В. Н. Лазарев. – М., 1994.
11. Монахиня Иулиания (М. Н. Соколова). Техника иконописи. В 2-х частях. – М., 1992.
12. Подлинник иконописный ; под ред. А. И. Успенского. – М., 1998.
13. Покровский Н. В. Евангелие в памятниках иконографии, преимущественно византийских и русских / Н. В. Покровский. – СПб, 1892.
14. Православная икона. Канон и стиль / Сост.: А. Стрижев. – М., 1998.
15. Припачкин И. А. Иконография Господа Иисуса Христа / И. А. Припачкин. – М., 2001.
16. Свенціцька В. І. Українське народне малярство XIII–XX ст. / В. І. Свенціцька, В. П. Откович. – К., 1991.
17. Филатов В. В. Русская станковая темперная живопись. Техника и реставрация / В. В. Филатов. – М., 1961; Реставрация станковой темперной живописи / Под ред. В. В. Филатова. – М., 1986.
18. Этингоф О. Византийская школа VI–XIII вв. / О. Этингоф. – М., 2005.

Експертиза творів образотворчого мистецтва: живопис

1. Алексеев-Алюрви Ю. В. Краски старых мастеров от античности до конца XIX века / Ю. В. Алексеев-Алюрви. – М. : Рос. Ак. худ., 1998.
2. Бергер Э. История развития техники масляной живописи / Э. Бергер. – М. : Ак. худ. СССР, 1961.
3. Виппер Б. Р. Проблема и развитие натюрморта / Б. Р. Виппер. – СПб., 2005.
4. Виппер Б. Р. Статьи об искусстве / Б. Р. Виппер. – М., 1970.
5. Гренберг Ю. И. Основы музейной консервации и исследования произведений станковой живописи / Ю. И. Гренберг. – М., 1976.
6. Гренберг Ю. И. Технология станковой живописи / Ю. И. Гренберг. – М., 1982.

7. Коршунова Т. Т. Костюм в России. XIX–XX вв. из собрания Государственного Эрмитажа / Т. Т. Коршунова. – Л., 1979.
8. Лужецкая А. Н. Техника масляной живописи русских мастеров с XVIII по начало XX века / А. Н. Лужецкая. – М. : Искусство, 1965.
9. Лукьянов П. М. История химических промыслов и химической промышленности России до конца XIX века / П. М. Лукьянов. – Т. 4. – М. : АН СССР, 1955.
10. Е. А. Романтизм в английском искусстве / Е. А. Некрасова. – М., 1975.
11. Обухов В. История жанров. Натюрморт / В. Обухов. – М., 2002.
12. Очерки по истории портрета первой пол. XIX в. – М., 1966.
13. Портрет в европейской живописи XV–XX вв. – М., 1972.
14. Русские художники XVIII–XX веков / Сост. Д. В. Соловьев : справочник. – Третье изд., допол. – М. : Эксперт-клуб, 2005.
15. Рыбников А. А. Фактура классической картины / А. А. Рыбников. – М. : Гос. Третьяковская галерея, 1927.
16. Федоров-Давыдов А. Русский пейзаж XVIII – начала XIX века / А. Федоров-Давыдов. – М., 1953.
17. Л. Е. Фейнберг, Ю. И. Секреты живописи старых мастеров / Л. Е. Фейнберг, Ю. И. Гренберг. – М. : Изобраз. искусство, 1989.
18. В. И. Цитович, Лугина Л. Н., Технология и экспертиза живописи И. К. Айвазовского / В. И. Цитович, Т. Р. Тимченко, Л. Н. Лугина. – К. : ННДРЦУ, 2002.

Експертиза творів образотворчого мистецтва: графіка

1. Владимиров Л. И. Всеобщая история книги / Л. И. Владимиров. – М., 1988.
2. Жолтовський П. М. Малюнки Києво-Лаврської іконописної майстерні / П. М. Жолтовський. – К., 1988.
3. Журов А. П. Гравюра на дереве / А. П. Журов, Е. М. Третьякова. – М. : Искусство, 1977.
4. Звонцов В. М. Офорт / В. М. Звонцов, В. И. Шистко. – М. : Искусство, 1971.
5. Книга и графика. – М. : Наука, 1972.
6. И. Старение бумаги // Архивное дело / И. Коваленский. – № 2. – 1936.
7. Кристеллер П. История европейской гравюры XV–XVIII веков / П. Кристеллер. – Л., 1939.
8. Логвин Г. Н. 3 глибин. Гравюри українських стародруків XVI–XVIII ст. / Г. Н. Логвин. – К., 1990.
9. Сидоров А. А. Русская графика начала XX века. Очерки истории и теории / А. А. Сидоров. – М. : Искусство, 1969.
10. Турова В. В. Что такое гравюра / В. В. Турова. – М. : Изобразительное искусство, 1986.
11. Турова В. В. Советская цветная гравюра (резцовая гравюра, офорт, акватинта, монотипия). Из коллекции Гравюрного кабинета Государственного музея изобразительных искусств им. А.С.Пушкина / В. В. Турова, К. В. Безменова. – М. : Советский художник, 1978.
12. Фрис В. Історія кириличної рукописної книги в Україні / В. Фрис. – Львів, 2003.
13. Эйсман А. А. Физические методы выявления невидимых текстов / А. А. Эйсман. – М., 1961.

Експертиза творів образотворчого мистецтва: скульптура

1. Виппер Б. Р. Скульптура : Статьи об искусстве / Б. Р. Виппер. – М., 1970.
2. Воронова О. Искусство скульптуры / О. Воронова. – М., 1981.
3. Жижкевич В. Пластика Русі-України. X – перша половина XIV століть / В. Жижкевич. – Львів, 1999.

4. Жолтовський П. М. Художнє лиття на Україні XIV – XVIII ст. – К., 1972.
5. Калиш М. Патинирование бронзовой скульптуры // Советская скульптура '75 / М. Калиш. – М., 1977. – С. 101–112.
6. Крестовский И. В. Монументально-декоративная скульптура. Техника, технология, реставрация / И. В. Крестовский. – М.; Л., 1949.
7. Либман М. Я. О скульптуре / М. Я. Либман. – М., 1962.
8. Мальвіна М., Кам'яна скульптура Криму / М. Мальвіна, Р. Забашта. – К., 2006.
9. Модзир М. І. Українська народна дерев'яна скульптура / М. І. Модзир. – К., 1980.
10. Мусский С. А. Сто великих скульпторов / С. А. Мусский. – М., 2002.
11. Одноралов Н. В. Скульптура и скульптурные материалы / Н. В. Одноралов. – М., 1982.
12. Петриченко А. М. Книга о литье / А. М. Петриченко. – К., 1972.
13. Шмидт И. М. Беседы о скульптуре / И. М. Шмидт. – М., 1963.
14. Яхонт О. В. Возрожденные шедевры (реставрация скульптуры). Книга для учащихся старших классов / О. В. Яхонт. – М., 1980.

Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва

Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва: дерево, метал

1. Бочаров Г. Н. Художественный металл Древней Руси / Г. Н. Бочаров. – М., 1984.
2. Бродерсен Г. Г. Секреты мастеров / Г. Г. Бродерсен. – К., 1995.
3. Венецький С. Й. Оповідання про метали / С. Й. Венецький. – К., 1972.
4. Вихров В. Е. Диагностические признаки древесины / В. Е. Вихров. – М., 1959.
5. Грихилес С. Я. Оксидные и фосфатные покрытия металлов / С. Я. Грихилес. – Л., 1978.
6. Гусарчук Д. М. 300 советов любителю художественных работ по дереву / Д. М. Гусарчук. – М., 1986.
7. Драган М. Українська декоративна різьба XVI-XVIII ст. / М. Драган. – К., 1970.
8. Макарова Т. И. Черное дело Древней Руси / Т. И. Макарова. – М., 1986.
9. Минжулин А. И. Технология зерна // СА, №4 / А. И. Минжулин. – М., 1990.
10. Мінжулін О. І. Реставрация творів з металлу / О. І. Мінжулін. – К., 1998.
11. Мінжулін О. І. Експертиза декоративно-прикладного мистецтва / О. І. Мінжулін. – К., 2003.
12. Остапенко Н. Н., Технология металлов / Н. Н. Остапенко, Н. Н. Кропивницкий. – М., 1970.
13. Петренко М. З. Українське золотарство XVI–XVIII ст. / М. З. Петренко. – К., 1969.
14. Постникова-Лосева М. М. Русская золотая и серебрянная скань / М. М. Постникова-Лосева. – М., 1981.
15. Постникова-Лосева М. М. Русское ювелирное искусство, его центры и мастера / М. М. Постникова-Лосева. – М., 1974.
16. Томашев Н. Д. Теория коррозии и защиты металлов / Н. Д. Томашев. – М., 1959.
17. Форрест Т. Антикварная мебель / Т. Форрест. – М., 1997.
18. Холодное оружие. – М., 2004.

Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва:

вироби з фарфору, кераміки, скла

1. Акунова Л. Ф. Материаловедение и технология производства художественных керамических изделий / Л. Ф. Акунова, С. З. Приблуда. – М., 1979.
2. Акунова Л. Ф. Технология производства и декорирование художественных керамических изделий / Л. Ф. Акунова, В. А. Крапивин. – М., 1984.

3. Беркман А. С. Декорирование фарфора и фаянса / А. С. Беркман, Н. Н. Городов, С. Л. Иаргулис. – М., 1949.
4. Библиотека любителей старины. – Вып. 1: Фарфор и фаянс Российской империи. – Вып. 2: Фарфор и фаянс: указатель марок. – М., 1993.
5. Бубнова Е. Старый русский фаянс. – М., 1973.
6. Буббико Дж., Керамика: техники, материалы, изделия / Дж. Буббико, Х. Крус ; пер. с итал. – М. : Никола-Пресс, 2006. – 128 с: илл.
7. Бурдейный М. Искусство керамики / М. Бурдейный. – М. : Профиздат, 2005.
8. Визир В. А. Керамические краски / В. А. Визир, М. А. Мартынов. – К., 1964.
9. Ворок В. Марки европейского фарфора 1710–1950 / В. Ворок, Т. Дулькина. – М., 1998.
10. Дулькина Т. Н., Русская керамика и стекло. XVIII – XIX в / Т. Н. Дулькина, Н. А. Амарина. – М., 1978.
11. Марриат Дж. История керамики и фарфора, средневекового и современного / Дж. Марриат ; в 2 т. – Симферополь, 1997.
12. Персалл Р. Краткий экскурс в историю антиквариата. Керамика и фарфор / Р. Персалл. – Минск, 1998.
13. Петрякова Ф. С. Український художній фарфор (кін. XVIII – поч. XX ст.) / Ф. С. Петрякова. – К., 1985.
14. Петрякова Ф. С. Українське гутне скло / Ф. С. Петрякова. – К., 1975.

Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва: вироби з тканини, шкіри

1. Бадяева Т. А. Ткани и лицевое шитье в убранстве храмов XV в. / Т. А. Бадяева. – М., 1974.
2. Бакун Н. К. Тканые изделия, их строение и заправочные расчеты / Н. К. Бакун. – М., 1942.
3. Бирюкова Н. Ю. Западноевропейские шпалеры в Эрмитаже XV – начала XVI вв. / Н. Ю. Бирюкова. – Л., 1969.
4. Бородкин В. Ф. Химия красителей / В. Ф. Бородкин. – М., 1981.
5. Гасюк Е. О. Художественное вышивание / Е. О. Гасюк. – К., 1984.
6. Добрынин И. А. Естественные органические красящие вещества / И. А. Добрынин. – Л., 1929.
7. Донова К. В. Русское шитье жемчугом XVI–XVII вв. / К. В. Донова. – М., 1962.
8. Казанская К. П. Художественные изделия из кости и некоторые методы их реставрации / К. П. Казанская. – М., 1964.
9. Кара-Васильева Т. В. Українська народна вишивка / Т. В. Кара-Васильева. – К., 1996.
10. Кара-Васильева Т. В. Українські коври / Т. В. Кара-Васильева. – К., 1998.
11. Кара-Васильева Т. В. Шедевры церковного шитва України (XII – XX століття) / Т. В. Кара-Васильева. – К., 2000.
12. Козина М. Н. Реставрация резной кости. Методические рекомендации / М. Н. Козина. – М., 1985.
13. Колос С. Г. Декоративні тканини / С. Г. Колос, М. Д. Хургін. – К., 1949.
14. Маясова Н. А. Древнерусское шитье / Н. А. Маясова. – М., 1971.
15. Мінжуліна Т. В. Дослідження та реставрація музейного текстилю / Т. В. Мінжуліна. – К., 2004.
16. Насекин Н. Микроскопические и физико-механические исследования волокнистых материалов / Н. Насекин, Е. Фридбург, П. Белекова. – М.-Л. 1934г.
17. Л. И. Русское шитье жемчугом / Л. И. Якунина. – М., 1955.

Експертиза творів декоративно-прикладного мистецтва: ювелірні вироби

1. Андерсон Б. Определение драгоценных камней / Б. Андерсон. – М., 1993.

2. Бреполь Э. Теория и практика ювелирного дела / Э. Бреполь ; пер. с немецкого В. П. Кузнецова. – Л., 1973.
3. Ветров А. В. Изготовление и ремонт ювелирных изделий / А. В. Ветров, М. С. Телесов. – М., 1986.
4. Греческое золото. – Санкт-Петербург, 1995.
5. Ильинская В. А. Скифия VII–IV вв. до н. э. / В. А. Ильинская, А. И. Тереножкин. – К., 1983.
6. Искусство Кубачи. – Л., 1976.
7. Куликов Б. Ф. Словарь камней-самоцветов / Б. Ф. Куликов. – М., 1982.
8. Митчелл Ричард. Названия минералов / Ричард Митчелл. – М., 1982.
9. Новиков В. П. Ручное изготовление ювелирных украшений / В. П. Новиков, В. С. Павлов. – Л., 1991.
10. Петренко М. З. Українське золотарство XVI–XVIII ст. / М. З. Петренко. – К., 1969.
11. Советские художники-ювелиры. – М., 1980.
12. Федотов Г. Я. Звонкая песнь металла / Г. Я. Федотов. – М., 1990.
13. Фіголь М. Мистецтво стародавнього Галича / М. Фіголь. – К., 1997.
14. Шуман В. Горные породы и минералы / В. Шуман. – М., 1986.
15. Шуман В. Драгоценные и поделочные камни / В. Шуман. – М., 1986.
16. Элуэлл Д. Искусственные драгоценные камни / Д. Элуэлл. – М., 1986.
17. Ювелірне мистецтво України. – К., 2001.

Експертиза предметів і атрибутів

Експертиза предметів і атрибутів: культова атрибутика

1. Гнутова С. В. Кресты, иконки, складни / С. В. Гнутова, Е. Я. Зотова. – М., 2000.
2. Голубцов А. П. Из чтений по церковной археологии и литургике / А. П. Голубцов. – СПб., 1995.
3. Декоративно-прикладное искусство Великого Новгорода. Художественный металл XI–XV веков. – М., 1996.
4. Драган М. Українська декоративна різьба XVI–XVIII ст. / М. Драган. – К., 1970.
5. Історія українського мистецтва (розділи дек.-прикладного мистецтва). – Т. 2–4. – К., 1967.
6. Коварская С. Я. Русское серебро XIV – начала XX века из фондов Государственных музеев Московского Кремля / С. Я. Коварская, И. Д. Костина, Е. В. Шакурова. – М., 1984.
7. Т. Русское прикладное искусство // Символика русского храмоздательства. К свету / Т. Кудрявцева. – № 17. – С. 140–169.
8. Лихачева В. Д. Искусство Византии IV – XV веков / В. Д. Лихачева. – Л., 1981.
9. Маясова Н. А. Декоративно-прикладное искусство // Благовещенский собор Московского Кремля / Н. А. Маясова. – М., 1990. – С. 81–97.
10. Минжулина Т. Украинские плащаницы // Антиквар / Т. Минжулина. – 2007. – № 10. – С. 58–61.
11. Николаева Т. В. Прикладное искусство Московской Руси / Т. В. Николаева. – М., 1976.
12. Овчинников А. Н. Символика христианского искусства / А. Н. Овчинников. – М., 1999.
13. Петренко М. З. Українське золотарство XVI–XVIII ст. / М. З. Петренко. – К., 1970.
14. Русское медное литье ; под ред. С. В. Гнутовой. – Вып. 1–2. – М., 1993.
15. Рыбаков Б. А. Русские датированные надписи XI–XIV веков / Б. А. Рыбаков. – М., 1964.
16. Рындина А. В. Технология производства новгородских ювелиров X–XV вв. // Новые методы в археологии / А. В. Рындина. – М., 1963.
17. Седова М. В. Ювелирные изделия древнего Новгорода XXV вв. / М. В. Седова. – М., 1981.

18. Стерлигова И. А. О значении драгоценного убора в почитании святых икон // Чудотворная икона в Византии и Древней Руси / И. А. Стерлигова. – М., 1996. – С. 123–131.
19. Федоров Ю. Образ Креста / Ю. Федоров. – СПб, 2000.

Експертиза предметів і атрибутів: експертиза документів

1. Автократов В. Н. Теоретические проблемы отечественного архивоведения / В. Н. Автократов. – М., 2001. – 313 с.
2. Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.) / О. І. Дей. – К., 1969.
3. Ділова документація Гетьманщини XVIII ст. – К., 1992. – 388 с.
4. Козлов В. П. Тайны фальсификации: Анализ подделок исторических источников XVIII–XIX веков / В. П. Козлов. – М., 1995.
5. Краткий словарь видов и разновидностей документов / ВНИИДАД, ЦГАДА. – М., 1974. – 80 с.
6. Методика грошової оцінки документів Національного архівного фонду України. – К., 2004.
7. Митяев К. Г. Документоведение, его задачи и перспективы // Вопросы архивоведения / К. Г. Митяев. – 1964. – № 2.
8. Митяев К. Г. К методологии классификации и экспертизы документов // Труды МГИАИ / К. Г. Митяев. – М., 1967. – Т. 25. Вопросы методологии и исторической науки. – С. 118–138.
9. Митяев К. Г. О принципах и критериях научной ценности документальных материалов и их применении // Исторический архив / К. Г. Митяев. – 1958. – № 3. – С. 185–194.
10. Порядок проведення державної експертизи культурних цінностей // Офіційний вісник України. – 2003. – № 35.
11. Принципы денежной оценки документов Архивного фонда Российской Федерации и их страхование. Методические рекомендации. – М., 1993.
12. Правила экспертизы научной и практической ценности документальных материалов в государственных архивах. – М., 1957. – 29 с.